

УДК 330.341

Ільїна К.О.,
к.е.н., асистент кафедри аналітичної
економії та міжнародної економіки,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ГОЛОВНІ ВЛАСТИВОСТІ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Зростання економіки України у сучасних умовах залежить у значній мірі від фінансового забезпечення інновацій. Безперерйне надходження фінансових ресурсів на інноваційні цілі вимагає доступності та достатності джерел. Тому для активізації інноваційних процесів необхідно сформулювати ефективну систему фінансового забезпечення інноваційного розвитку. Термін “система” доволі часто зустрічається у науковій, зокрема економічній, літературі. Існує багато її визначень, кожне з яких відображає ті чи інші властивості. Однак, у контексті фінансового забезпечення інноваційного розвитку поняттям “система” оперують навіть тоді, коли йдеться лише про сукупність окремих складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування системи фінансового забезпечення інновацій досліджували такі вітчизняні науковці, як О. Волков, В. Геєць, М. Денисенко, М. Козоріз, О. Колодізев, М. Крупка, А. Кузнецова, В. Новицький, С. Онишко, Л. Федулова, І. Шовкун та ін. Належно оцінюючи наукове надбання вчених, варто зазначити, що не всі аспекти цієї широкої і складної проблеми з'ясовано. Актуальним залишається питання, яку множину елементів взагалі можна вважати системою фінансового забезпечення інноваційного розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є формування чіткого визначення сутності системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки, а також з'ясування того, які властивості мають бути їй обов'язково притаманними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно під системою розуміють будову, структуру, “що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин” [2, с. 1126]. Поширеним є підхід, за якого під системою вбачається сукупність взаємодіючих елементів. Такої точки зору дотримується і В.М. Сагатівський, який у праці “Основи систематизації всезагальних категорій” висловлює тезу, що “система – це множина елементів, структура якої є необхідною і достатньою умовою існування якості цієї множини” [8, с. 323]. Водночас, О.І. Жилінська як найпоширеніше у науковій літературі наводить таке визначення системи: “...це впорядкована безліч елементів (компонентів), що перебувають у взаємному зв'язку, залежності й взаємодії один з одним і на цій основі утворюють цілісну єдність” [4, с. 41]. Український вчений К.О. Сорока висвітлює кілька визначень системи, зокрема, як “множини елементів, що знаходяться в певних співвідношеннях і зв'язках один з одним, взаємодіють між собою, утворюють певну цілісність, як ціле взаємодіють із навколишнім середовищем”. А також як “сукупності елементів, яка має нові властивості, відсутні у кожного елемента” чи як “сукупності засобів вирішення проблеми” [9, с. 16]. Він, посилаючись на В.Н. Спіцнанделя, виділяє чотири головні властивості системи: “система є сукупністю елементів; між елементами існують суттєві зв'язки чи властивості, які за силою зв'язку перевищують зв'язки між елементами системи та елементами, які не входять у систему; системі властива певна організація, що виявляється у зменшенні ентропії системи в порівнянні з ентропією сукупності елементів, які складають систему; існування інтеграційних властивостей, тобто властивостей, які властиві системі в цілому і не властиві жодному елементу системи” [9, с. 16-17]. Проте, постає питання, чи будь-яка сукупність взаємопов'язаних елементів, якій притаманні вказані вище характеристики, буде системою. Чи є щось, що безумовно відділяє систему від будь-якого іншого утворення? Цю дилему намагається вирішити П.К. Анохін. “Чи може взаємодія компонентів, взята сама по собі, створювати щось системне, тобто щось впорядковане” і чи може “взаємодія компонентів бути основою якого-небудь системного процесу” – і одразу ж дає відповідь – “ні, не може” [1, с. 30]. “Взаємодія, взята в її загальному вигляді, не може сформулювати системи із “множини компонентів”, тому визначення поняття системи, яке ґрунтується лише на “взаємодії” та “впорядкованості”, не спроможне передати її сутність [1, с. 31]. Вчений робить висновок, що головним системоутворюючим чинником є конкретний результат діяльності системи, адже “формування системи підпорядковане отриманню визначеного корисного результату, а недостатній результат може цілком реорганізувати систему і сформулювати нову з довершеношою взаємодією компонентів, яка дає достатній результат” [1, с. 34]. Відповідно під системою вбачається “комплекс вибірково залучених компонентів, у яких взаємодія і взаємовідносини набувають характеру взаємоспівпраці компонентів для отримання сфокусованого корисного результату”. І вчений продовжує думку – “результат є невід'ємним і вирішальним компонентом системи, інструментом, який створює впорядковану взаємодію між всіма іншими її компонентами” [1, с.

35]. Тобто системою можна вважати тільки ту сукупність взаємопов'язаних елементів, яка утворюється для досягнення певної мети.

Є.В. Мних під системою розуміє “єдність взаємопов'язаних елементів, які спільно діють для досягнення загальної мети” [6, с. 89]. Такої ж думки дотримується М. А. Гайдес і вказує на ще один критерій системності: “сталість і однаковість реакції взаємодіючої групи елементів по відношенню до визначеного зовнішнього впливу є критерієм системності” [3, с. 27]. Відповідно всі системи мають характеризуватись сталістю дій і відрізнятися за своєю цілеспрямованістю, призначенням. Тому вчений робить висновок, що якщо “між тим, що повинен і що може робити даний об'єкт, існує повна відповідність, цей об'єкт (чи група елементів) є системою для досягнення даної мети. Якщо цієї відповідності нема, то по відношенню до даної мети група елементів є випадковим набором елементів (не системою)” [3, с. 30]. Причому, систему завжди вирізняють сталість і прогнозованість виконання своїх функцій. Відповідно, “якщо група взаємодіючих елементів постійно і однозначно виконує визначені необхідні дії, які сприяють досягненню якого-небудь результату, і результатом її дій є досягнення заданої цілі, така група елементів є системою” [3, с. 35]. М.А. Гайдес також наголошує, що всі системи є багатокомпонентними, а їхній склад не випадковий – елементи та взаємодія між ними утворюються таким чином, щоб забезпечувати досягнення мети системи. Отже, у визначенні системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку обов'язково мають бути враховані два критерії – мета, з якою вона функціонує, а також здатність до сталої й однозначної реакції на певні впливи.

У Концепції розвитку національної інноваційної системи, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України 17 червня 2009 р., вказано, що національна інноваційна система (НІС) – це “сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу” [7]. У складі НІС виділяються такі підсистеми: 1) державного регулювання (законодавчі, структурні і функціональні інститути, які визначають та забезпечують дотримання вимог в інноваційній сфері, а також взаємодію всіх підсистем); 2) освіти (освітні заклади, органи управління освітою, науково-методичні і методичні установи, науково-виробничі підприємства); 3) генерації знань (наукові установи та організації, що займаються науковими дослідженнями і розробками); 4) інноваційної інфраструктури (виробничо-технологічні, фінансові, інформаційно-аналітичні, консалтингові, інжинірингові установи, технополіси, технопарки, інноваційні центри, центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори, інформаційні мережі науково-технічної інформації, інституційні державні та приватні інвестори); 5) виробництва (організації та підприємства, які є або виробниками або споживачами інноваційної продукції).

Метою розвитку національної інноваційної системи у Концепції визнається створення умов для зростання конкурентоспроможності продукції через активізацію інноваційної діяльності. На нашу думку, через надмірну декларативність і недостатню чіткість формулювання така мета не здатна стати системоутворюючим чинником. Належне функціонування всіх підсистем залежатиме насамперед від достатності надходження грошових коштів і ефективності їхнього використання, тобто від організації фінансового забезпечення. Тому, на наш погляд, доцільно ґрунтовніше дослідити фінансову складову НІС, а саме систему фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України.

Сьогодні незважаючи на те, що вже створено головні елементи та налагоджено певні взаємозв'язки між ними, говорити про завершену і цілісну систему фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки надто рано. У контексті дослідження термін “формувати” означає “надавати чому-небудь певної форми, вигляду; надавати чому-небудь завершеності, визначеності” [2, с. 1329]. Допоки система не отримає чітких цілей свого існування і не виконуватиме належним чином своїх функцій, вона перебуватиме виключно у процесі формування. Л.І. Федулова, І.А. Шовкун зазначають, що “сьогодні в Україні створені і працюють лише окремі елементи НІС, цикли інноваційного процесу слабо ув'язані один з одним і не стиковані...” [10, с. 6]. Це актуально і для системи фінансового забезпечення.

Однак сформованість системи не означає, що вона стане якоюсь сталою субстанцією. Кожна система повинна еволюціонувати, а для цього необхідно, щоб вона відповідала таким вимогам: 1) відкритість як можливість щось “отримувати” і “віддавати” зовнішньому середовищу; 2) кооперативність (взаємопогодження) дій її складових елементів; 3) динамічність, тобто здатність змінюватись [4, с. 54].

П.П. Микитюк та Б.Г. Сенів під системою фінансового забезпечення інноваційної діяльності розуміють “сукупність економічних відносин, які виникають у зв'язку з пошуком, залученням і ефективним використанням фінансових ресурсів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм їхнього впливу на життєдіяльність інновацій” [5, с. 272]. О.М. Юркевич вбачає під нею “сукупність взаємопов'язаних елементів, спрямовану на стимулювання фінансування інноваційної діяльності, здійснення якої потребує значної концентрації фінансових ресурсів для отримання певного виду ефекту (економічного, екологічного, соціального, науково-технічного чи інтегрального)” [11].

Щодо поняття системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку, то як і у випадку із загальним визначенням системи важливими визначальними чинниками будуть здатність досягати

визначеної мети і постійність та прогнозованість виконання покладених на неї функцій. Тому ми вважаємо, що система фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки – це єдність фінансового механізму та інститутів, що його реалізують, яка, зберігаючи сталість і прогнозованість виконання своїх функцій, забезпечує доступ до фінансових джерел для інноваційних потреб.

Висновки з даного дослідження. Успішний інноваційний розвиток потребує формування цілісної та ефективної системи фінансового забезпечення. Вона має опосередковувати інноваційні процеси, створюючи своєчасні і достатні фінансові потоки. Однак недостатньо лише створити сукупність елементів і налагодити взаємозв'язки між ними – набагато важливіше, аби ця сукупність відповідала двом вимогам: мала чітку конкретизовану мету функціонування (забезпечення доступу до джерел коштів), а також безвідмовний механізм, здатний перетворювати вхідні впливи на конкретні вихідні результати. Тільки тоді система буде остаточно сформованою, а інноваційні зміни у нашій державі стануть систематичними. Перспективами подальших досліджень є виокремлення основних елементів системи фінансового забезпечення і оцінка їхньої довершеності в Україні.

Література

1. Анохин П.К. Очерки по физиологии функциональных систем / Анохин П.К. – М. : Медицина, 1975. – 448 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.
3. Гайдес М.А. Общая теория систем (системы и системный анализ) / Гайдес М.А. – Винница : Глобус-пресс, 2005. – 201 с.
4. Жилінська О.І. Науково-технічна діяльність у контексті самоорганізації : монографія / О.І. Жилінська. – К. : Парламентське видавництво, 2010. – 552 с.
5. Микитюк П.П. Інноваційна діяльність : навч. пос. / П.П. Микитюк, Б.Г. Сенів. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.
6. Мних Є.В. Економічний аналіз : підручник / Є.В. Мних. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.
7. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи – Розпорядження Кабінету Міністрів України № 680-р від 17.06.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=680-2009-%F0>
8. Сагатовский В.Н. Основы систематизации всеобщих категорий / В.Н. Сагатовский. – Томск : Изд-во Томского государственного университета, 1973. – 432 с.
9. Сорока К.О. Основы теории систем і системного аналізу : навч. посібник / К.О. Сорока. – 2-ге вид. перероб. та випр. – Х. : Тимченко, 2005. – 288 с.
10. Федулова Л.І. Підходи до формування дієвої інноваційної стратегії України / Л.І. Федулова, І.А. Шовкун // Наука та інновації. – 2009. – Т. 5. – № 3. – С. 5-15.
11. Юркевич О.М. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в економіці України : атвореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” / О.М. Юркевич. – К., 2006. – 20 с.